

Studia Balcanica Bohemo-Slovaca

Minulý rok v Brne vyšiel vedecký zborník, ktorý je zostavený z príspevkov prednesených na VI. medzinárodnom balkánskom sympóziu, ktorý sa konal v dňoch 25. – 27. apríla 2005. 115 bádateľov z Českej republiky, Slovenska, Rakúska, Chorvátska, Slovinska, Bosny a Hercegoviny, Srbska, Čiernej Hory, Macedónska a Bulharska, prednieslo svoje referáty zamerané na oblasť vedy a výskumu balkánskych krajín, ich histórie, politológie, etnológie, jazykovedy, literárnej vedy a kulturológie. Autori usporiadali príspevky do obsiahlej dvojzväzkovej publikácie.

V úvode prvého zväzku zostavovateľa **Pavel Boček, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí, Petr Stehlík a Václav Štěpánek**, ktorí sú aj organizátormi sympózia, podávajú stručný prehľad o vzniku a histórii tohto významného podujatia. Sympóziu sa po prvýkrát uskutočnilo v roku 1969 v Brne a odvtedy sa pravidelne organizovalo. Významný podiel v tomto smere má prvý profesor slovanských dejín na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity Jozef Macůrek, ktorý s turkológom a bulharistom, profesorom Josefom Kabrdom, z tej istej fakulty, sa od polovice 30 rokov 20. storočia snažili rozvíjať komplexné poznávanie národov strednej, východnej a juhovýchodnej Európy.

Cieľom predkladanej publikácie bolo predstaviť odborné a metodologické posuny, ku ktorým došlo v posledných desiatich až pätnástich rokoch, keď Balkán prešiel významnými politickými zmenami. Zborník obsahuje 103 príspevkov, ktoré sú rozdelené do troch odborných sekcií.

V I. zväzku je *Sekcia História, politológia a etnológia*, ktorá obsahuje päť blokov, v rámci ktorých sú príspevky radené viac – menej chronologicky. (I. Staršie obdobie Balkánskeho polostrova; Byzantská ríša, Rím a Slovania; II. Novodobá história Balkánskych národov; III. České zemi a Balkán; IV. Aktuálne problémy Balkánskeho polostrova a medziregionálna spolupráca; V. Etnické menšiny a etnické stereotypy). Pozoruhodný je tam napríklad príspevok *Miroslava Tejchmana – Historická balkanistika v České republice v uplynulých desiatich rokoch*, pretože poukazuje na mimoriadnu aktivizáciu českých balkanistov, ktorých dramatické udalosti na Balkáne podnietili k zvýšenému záujmu objasňovať, opísať a vysvetliť historické korene najnovších udalostí, reagovať na výraznú nacionalizáciu jednotlivých balkánskych historiografií a tiež, vedľa odborných činností aktívne sa zapojiť do publicistickej práce v domácom českom prostredí.

Mohli by sme (na základe odbornej hĺbky spracovaného materiálu) tu osobitne vyčleniť ešte aj štúdie Martina Hurbaniča *Byzantský „Commonwealth“: hierarchické spoločenstvo ortodoxných štátov alebo idea konfesionalnej solidarity?*, kde autor stručne prezentuje pohľad na byzantský commonwealth v súčasnej historiografii. Podobný v tom smere je aj príspevok Václava Ježeka, ktorý podáva výskumný obraz kresťanstva v kontexte Byzancia a súčasného Balkánu.

V prvom zväzku zborníka sa však vyskytujú aj zaujímavé štúdie iného typu, ktoré výrazne prispievajú k obohateniu skúmanej problematiky. *Marek Příhoda* vysvetľuje fenomén cárskeho titulu a formovanie ideí cárstva v dvoch civilizačne blízkych prostrediach, ktoré predurčuje aj názov jeho príspevku: *Carský titul a idea carství v druhém bulharském carství a moskevském knížetství*. Potom *Petar Rokai* v článku *Politika Papstva i Ugarske na Balkanu – saradnja, ili suparništvo?* sa zameriava na históriu uhorských kráľov a politiky pápežov a tým spôsobom aj rozširuje pohľady záujmu tejto oblasti histórie, pokiaľ

Dimitrij Dospíšil posúva historiografické interpretačné videnie do priestoru dnešnej Bosny a Hercegoviny prostredníctvom otázky o Bogomiloch v bosnianskej historiografii. O pestrosti zorných uhlov predkladaných textov svedčí aj príspevok *Pavla Bočka*, ktorý tentokrát prináša stanovisko ku vzniku ruskej autokefálnej cirkvi.

Novodobej histórii balkánskych národov je venovaných osem príspevkov. Zastúpení autori: Eduard Neupauer, Tomáš Chrobák, Milan Krajčovič, Urška Strle, Bohumila Ferenčuhová, Libuše Valentová, Jan Pelikán a Michal Štrubař sa buď zaoberajú religióznou situáciou a kultúrnym spoložitím kresťanského a tureckého národa v Bosne a Hercegovine v 19. storočí; pojednávajú ako v 90. rokoch 19. storočia v Habsburskej monarchii bojujú neplnoprávne národy za demokraciu, hovoria o tom, aké boli najkrutejšie politické represie od konca druhej svetovej vojny po páde komunizmu z východného bloku v Rumunsku alebo zviditeľňujú národnostné napätie v Macedónsku v roku 1968 atď.

V III. časti *České zemi a Balkán* je 11 príspevkov. Zaoberajú sa významnými českými osobnosťami v spojitosti s Balkánom (*Marcel Černý – Marcela Suchomelová: Malíř Jan Vochoč a Balkán; Milan Perenčević: Stjepan Radić i Prag*) alebo vzťahmi, či spoluprácou v oblasti školstva, hospodárstva, emigrantami. *Ljubodrag Dimić* vo svojom príspevku podrobne rozobral napr. *Pogled iz Beograda na Čehoslovačku 1968 godine*. Aktuálnymi problémami Balkánskeho polostrova (*Miloš Frukal: Kosovo pod správou OSN: Jak dál?* a medziregionálnou spoluprácou (*Igor Poledňák*), parlamentnou demokraciou menšín v balkánskych štátoch (*Jakub Šebo: Mandáty vyhrazené menšinám v parlamentech balkánskych států*) sa zaoberá IV. časť zborníku. V nej o problémoch ekonomického vývoja krajín západného Balkánu referuje *Judita Štouračová* a o súčasnej českej politike voči krajinám západného Balkánu *Irena Götzová*.

V. časť je venovaná národnostným menšinám a etnickým stereotypom. Z nej pochopíme povedomie balkánskych (*Jaroslav Vaculík*) a vojvodinských Čechov (*Sandra Subotin – Biljana Bujošević*). Česi a Slováci v Bulharsku sú predmetom príspevkov *Vladimira Penčeva* a *Lenky Juhásovej*. *Petra Sedmíková* ešte zaujíma stanovisko k obrazom seba samého a obrazom druhého v macedónskych syntézach. Verne a presvedčivo podáva obraz Turka – Osmana v osmanských dejinách, ale aj obrazy Bulharov, Grékov, Srbov a Albáncov. Školstvo slovenskej menšiny v Srbsku a Čiernej Hore rozoberá podrobne *Zuzana Týrová*, identitu Goranov a ich históriu *Filip Tesař* a etnické menšiny v Albánsku *Věra Stýskalíková*. *Nikolaj Nenov* zároveň uzatvára zborník príspevkom, v ktorom približuje mestá Ruse a Kotel v Bulharsku, z pohľadu mestských mýtov.

II. zväzok zborníku obsahuje *Sekciu literárnovednú a kulturologickú*, ktorá je zložená z piatich blokov (I. Vzájomné literárne česko – balkánske väzby; literárna spolupráca medzi zemami regiónu; II. Balkánska literárna súčasnosť; III. Filmová tvorba; IV. Motívy, žánre, témy a V. Balkanista Ivan Dorovský). *Jazykovedná sekcia* je rozdelená do deviatich oddielov (I. Jazyk a národné povedomie; II. Jazyková forma a kodifikácia; III. Problematika transkripcie; IV. Text, štýl, jazyková kultúra; V. Slovná zásoba, lexikálna sémantika, onomastika, lexikografia; VI. Idiomatika a frazeológia; VII. Etymológia a tvorenie slov; VIII. Gramatické javy; IX. Jazykovedná produkcia).

V úvode 2. zväzku sa Ivan Dorovský zaoberá teoretickými a metodologickými princípmi definovanými Slovákom Dionýzom Ďurišinom. Zastáva názor, že každá národná literatúra a kultúra, by mali byť aj naďalej otvoreným systémom. Zvlášť veľkú pozornosť venuje vysvetleniu pojmu tzv. homo balticus, ako človeka z Balkánu, ktorý je schopný vstrebávať a rozvíjať hodnoty odlišných medziliterárnych spoločností.

V prvej časti druhého zväzku sa sedem autorov zaoberá vzájomnými väzbami česko-balkánskej literárnej spolupráce. Autori príspevkov sa zamerali na slovanskú knižnicu a literatúru bývalej Juhoslávie v 90. rokoch, spoluprácu českých, slovinských a chorvátskych divadelníkov, bulharské fondy a bulharistickú činnosť Slovanskej knižnice. Druhú časť tvoria štyri príspevky autorov *Zvonka Taneskiho*, *Ivany Dorovskej*, *Alici Kulihovej* a *Patrika Oriška*. *Ivana Dorovská* napr. poukazuje na niektoré zvláštnosti srbskej a macedónskej dramatickej tvorby skupiny mladých autorov, ktorých hry v druhej polovici dvadsiateho storočia zaplavili európske divadelné scény a vyvolali veľký záujem médií. Slovenská vedkyňa *Alica Kulihová* z druhej strany približuje aj literárnu činnosť žien v Bosne a Hercegovine. Filmovej tvorbe v tretej časti sa venujú *Dominika Prejdová* a *Jana Dudková*. O motívoch, žánroch a témach sa ďalej zaoberajú *Miroslav Kouba*, ktorý analyzuje tragiku „nepoznaného syna“, ktorého vrahmi sú vlastní rodičia. K typológii, morfológii a poetike rozprávok o zvieratách sa vyjadruje *Irena Bogoczová*. Pohľad na rumunskú literatúru ponúka *Libuša Vajdová* vo svojom príspevku *Dekadencia a Balkán*. Orientalizmus, erotiku a násilie v diele Josefa Holečka približuje *František Šístek*.

V. časť s názvom *Balkanista Ivan Dorovský* je venovaná významnému balkanistovi pri príležitosti jeho 70. narodenin. Vedúci Ústavu slavistiky FF MU *Ivo Pospíšil* sa vo svojom príspevku *Hodnoty a rovnosť v literature* venuje pamiatke významného a popredného slovenského bulharistu *Jána Košku*, ale pritom rozoberá tiež niektoré diela Ivana Dorovského, ktoré majú blízky vzťah k jeho bádateľskom odbore. Aj *Ladislav Hladký*, *Andrej Červeňák*, *Bohuslav Beneš* a *Jaroslav Pánek* venujú svoje príspevky významnému a bohatému dielu Ivana Dorovského, kým *Ján Koška* († 11.5.2006) píše o literárnej viacdomosti.

Jazykovednú sekciu otvára *Miroslav Dudok*, ktorý rozoberá jazykovú identitu. Uvedená jazyková sekcia rozoberá aj tematické okruhy, aké sú: Jazyk a národné vedomie a Jazyková norma a kodifikácia. IV. časť s názvom *Text, štýl* a jazyková kultúra obsahuje príspevky *Jordanky Trifonovej*, *Alexandry Vasilevy* a *Vladislava Milanova*. Osem príspevkov tvorí V. časť. Ich autori sa zaoberajú dvojjazyčným slovníkom bulharsko – slovenským, vojvodinskými Slovámi, priezviskami českého pôvodu v Srbsku a Chorvátsku, rozdielmi medzi českým a srbským študentským slangom atď. K idiomatike a frazeológii sa v VI. časti vyjadruje päť autorov. Z toho sa traja venujú bulharskej frazeológii (*Pavel Krejčí*, *Michaela Kuzmova*, *Daniela Konstantinova*). *David Blažek* na konci rozoberá slovinskú jazykovedu v rokoch 2000 – 2005 v poslednej IX. kapitole. Záver II. zväzku obsahuje program a zoznam účastníkov sympózia.

Z toho všetkého vyplýva jednoznačné presvedčenie, že ide o systematickú a veľmi hodnotnú publikáciu, ktorá zahŕňa rôzne možnosti akademického skúmania a preto sa dá nepochybné považovať za kladnú. Veľké množstvo vynikajúcich príspevkov pomôže čitateľom, bádateľom a v neposlednom rade študentom, zorientovať sa v priestore a čase balkánskych dejín, politológie, etnológie, literárnej vedy a jazykovedy. Ďalšie pozitívum publikácie je aj veľké množstvo uvedených literárnych prameňov pri každom príspevku, prehľadné rozdelenie do sekcií a dobrú grafickú úpravu. Zborník je napokon užitočným zdrojom pre získanie faktov, chronológie ozrejmenia politických situácií, rôznych pohľadov a vysvetlení historických udalostí na Balkáne a ich vplyve v širších európskych súvislostiach.

Vladimira Malperová